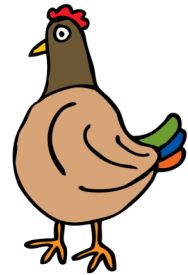

Fylkesmannen i
Nordland

Økomat - så klart!

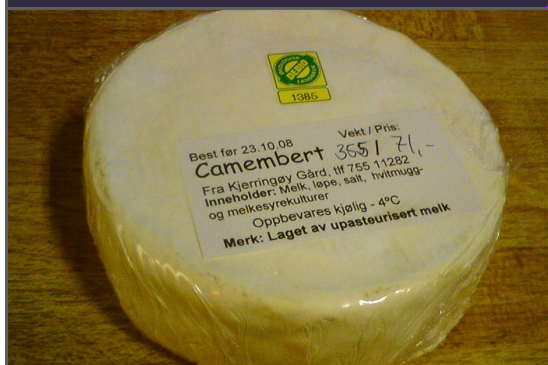
Strategisk plan for
økologisk landbruk i Nordland 2010-2015

Rullert i 2012

www.fmno.no

Landbruksavdelinga

INNHOOLD

FORORD	3
1 INNLEDNING	5
2 VISJON OG MÅL	7
HOVEDMÅL	7
<i>Resultatmål 1</i>	7
<i>Nordland skal være et foregangsfylke for økologisk melkeproduksjon på ku under arktiske forhold</i>	7
<i>Resultatmål 2</i>	8
<i>Økologisk grovfôrproduksjon skal danne grunnlag for økt produksjon av økologisk kjøtt i Nordland</i>	8
<i>Resultatmål 3</i>	9
<i>Nordland skal bli kjent for å kunne tilby fullstendige økologiske måltider basert på lokale råvarer</i>	9
<i>Resultatmål 4</i>	9
<i>Fylkesmannen i Nordland skal gå foran for økt forbruk av økologisk mat i offentlige virksomheter i Nordland.</i>	9
3 STRATEGIER FOR Å NÅ MÅLENE	10
STRATEGI 1: MOBILISERING	10
STRATEGI 2: KOMPETANSE	11
STRATEGI 3: MØTEPLASSER/NETTVERK	12
STRATEGI 4: MARKED	12
STRATEGI 5: RAMMEBETINGELSER	13
4 GJENNOMFØRING	13
5 STATUS FOR ØKOLOGISK LANDBRUK I NORDLAND 2012	13
6 BAKGRUNN	16
UTFORDRINGER FOR ØKOLOGISK LANDBRUKSDRIFT I NORDLAND	16
<i>Forhold som påvirker beslutninger om omlegging til økologisk drift</i>	18
<i>Årsaker til at økobønder går tilbake til konvensjonell drift</i>	18
<i>Markedsadgang for økologiske produkter i fylket</i>	19
OPPSUMMERING	20
REFERANSER	20
FOTOGRAFER	21

FORORD

Økomat – så klart! Fylkesmannen i Nordlands første strategiske plan for økologisk landbruk 2010-2015 er rullert i 2012.

Planen som ble vedtatt i 2010 ble utarbeidet i nært samarbeid med Arbeidsutvalget for økologisk landbruk i Nordland, med representasjon fra forsøksringene i Nordland, Oikos, Nordland Bonde- lag og Nordland Bonde- og småbrukarlag. Det ble lagt vekt på dialog og medvirkning fra organisasjoner som arbeider med økologisk landbruk, for å etablere et eierskap til planen og for at målene der skulle kunne oppfylles.

Ved gjennomgangen av planen i 2012 er det invitert bredt til å komme med innspill om behov for endringer i planen. Det er gjennomført et møte, der representanter for TINE, Norsk landbruksrådgivning, Bioforsk, Økoproff Nord og Oikos deltok. Det er deretter gjennomført en høring av utkast til revidert utgave av planen. Vi har i stor grad innarbeidet innspill vi har mottatt gjennom prosessen i planen, slik at den nå framstår noe justert og oppdatert. Hovedtrekkene er likevel gjenkjennelige, og det har også vært vår hensikt å unngå store endringer.

Den største endringen i planen er et nytt resultatmål: Nordland skal bli kjent for å kunne tilby fullstendige økologiske måltider basert på lokale råvarer. Vi vil med dette signalisere at potet og grønt er viktige produkter med potensiale for økt produksjon. Samtidig erkjenner vi at andre enn Fylkesmannen vil måtte drive fram en utvikling på dette området, dersom det skal skje en satsning her de første årene.

Økomat – så klart! har to hovedsatsninger. For det første en bred satsing der alle som vurderer å legge om til økologisk landbruk skal få hjelp til å ta gode beslutninger. Den andre satsningen er smal og tung, og retter seg mot økt produksjon av økologisk melk i Nordland. Det er flere grunner for dette valget. Nordland har gode miljøer for økologisk melkeproduksjon, vi har en tung markedsaktør (TINE) som satser på økt produksjon av økologisk melk i landsdelen, og med økologisk melkeproduksjon er det også mulig å oppnå bedre økonomiske resultater enn ved konvensjonell.

Resultatmål i planen, strategier og tiltak er valgt med bakgrunn i den kunnskapen Fylkesmannen har fra mange års satsing på økologisk landbruk. Kunnskap både om muligheter og utfordringer innenfor økologisk produksjon i fylket og om forhold som påvirker beslutninger om omlegging til økologisk drift.

Økomat – så klart!

Bodø 1. oktober 2012

Monica Andreassen Iveland
Landbruksdirektør

 Økomat - så klart!

1 INNLEDNING

Økologisk produksjon og forbruk får stadig større oppmerksomhet. Økt bevissthet rundt miljøspørsmål og større fokus på dyrevelferd er viktige årsaker til at forbrukerne etterspør økologiske varer. Målsettinger og strategier for en økning av produksjonen er definert av regjeringen og Fylkesmannen har ansvar for oppfølging av dette, blant annet gjennom å utarbeide og følge opp tiltak i handlingsplan for økologisk landbruk i Nordland.

Strategisk plan for økologisk landbruk i Nordland beskriver utfordringer, målsetninger og strategier for fylkesmannens arbeid med økologisk landbruk i Nordland i perioden 2010-2015, samt områder der det skal utvikles og gjennomføres prosjekter i denne perioden. Det skal utarbeides en handlingsplan for hvert år, med oversikt over aktiviteter, organisering og kostnader. Strategisk plan for økologisk landbruk i Nordland skal rulleres i 2012.

Regjeringen har i Soria Moria-erklæringen satt som mål at 15 % av matproduksjonen og matforbruket i 2020 skal være økologisk. Landbruks- og Matdepartementets handlingsplan Økonomisk – agronomisk – økologisk beskriver strategier for å nå målsettingen.

Fylkesplan for Nordland 2008-2011 har oppfølging av handlingsplan for økologisk landbruk i Nordland som et prioritert prosjekt i handlingsprogrammet Utviklingsprogram Nordland 2008-2011 (UPN).

Økologisk landbruk er et av fem strategiske satsningsområder på landbruksfeltet hos Fylkesmannen i Nordland, jf næringsstrategier for landbruket i Nordland 2007-2009. De øvrige er Inn på tunet, småskala matforedling, bioenergi og reiseliv, der det gjennomføres eller planlegges prosjektsatsninger. Det er behov for å øke innsatsen når det gjelder økologisk landbruk og for å nå prioriterte mål må det settes inn virkemidler som kan gi resultater.

Fylkesmannens handlingsplan for økologisk landbruk i Nordland har siden 2000 lagt opp til en bred satsning. Omleggingstakten har vært jevn og er nå svakt økende. Økologisk areal utgjorde i 2009 5,1 % av jordbruksarealet, som ligger noe over landsgjennomsnittet (4,3%). For å øke effekten av innsatsen skal arbeidet med økologisk landbruk spisses. Det legges derfor opp til en satsning med fokus på noen utfordringer som anses viktige for utviklingen av økologisk landbruk i fylket.

Rekruttering av nye økoprodusenter og å opprettholde den økologiske produksjonen på omlagte bruk, er sentralt for å øke den økologiske produksjonen. I denne sammenheng er mobilisering og kompetanse viktige faktorer. Gårdbrukere skal motiveres til å undersøke om økologisk drift er et alternativ for dem, og beslutningsgrunnlaget skal være best mulig når en slik vurdering gjøres. Nettverk som gir faglig og sosial støtte er spesielt viktig i Nordland, fordi det er store avstander mellom gårdsbruk i drift, og økologiske gårdsbruk i særdeleshet. Møteplasser for deling av erfaringer, kunnskap og fellesskap, er derfor viktig.

Grovfôrbaserte husdyrproduksjoner er viktige i Nordland. Melk er en produksjon som har stor økonomisk betydning og økologisk melk etterspørres av forbrukerne og meieriselskapet. Som følge av dette får satsningen på økologisk melk størst fokus de nærmeste årene. Samtidig gjelder det brede virkemiddelapparatet rundt økologisk produksjon fortsatt, og Fylkesmannen ønsker å støtte opp under initiativ på andre områder enn det som prioriteres i denne planen, på linje med virkemiddelapparatet for øvrig.

I arbeidet med planen har Partnerskap landbruk deltatt i tillegg til Arbeidsutvalget for økologisk landbruk i Nordland. Partnerskapet er sammensatt av representanter for Nordland fylkeskommune, Innovasjon Norge, KS og næringsorganisasjonene i landbruket. Arbeidsutvalget har bestått av representanter for landbruksorganisasjonene, forsøksringene i Nordland, Bioforsk, samvirkeorganisasjonene og Oikos Nord.

Forutsetninger

Utfordringer knyttet til produksjonsregler, innretning av tilskuddsordningene og Debio-kontroll er forhold som ligger utenfor Fylkesmannens ansvarsområde. Å legge til rette for et mer brukervennlig regelverk for produksjon og omsetning av økologiske produkter er et av tiltakene i Landbruks- og matdepartementets miljøstrategi. I Landbruks- og matdepartementets handlingsplan Økonomisk, agronomisk – økologisk! er vektlegging av kompetanse i videreutviklingen av kontrollordningen, og å føre en aktiv regelverkspolitikk som gir optimal forutsigbarhet i regelverksutviklingen en strategi.

Fylkesmannen har i denne sammenheng et ansvar for å melde tilbake til overordnede forvaltningsnivå om ordninger som ikke virker etter formålet. Vi har også mulighet til å foreslå nye ordninger med virkemidler som kan bidra til ønsket produksjon og forbruk av økologisk mat.

2 VISJON OG MÅL

Fylkesmannen i Nordland spisser sin innsats innen økologisk landbruk og dette avspeiles i målsetninger og strategier i denne planen. Grovfôrbasert husdyrproduksjon, i første rekke melk, har størst fokus i Fylkesmannens satsning. Samtidig er det et ønske å støtte opp under tiltak på andre områder, der andre tar initiativ, og som det brede virkemiddelapparatet rundt økologisk landbruk er innrettet mot. Potet og grønt er viktige ingredienser i det økologiske måltidet og en økt produksjon er ønskelig, dersom man greier å løse utfordringer knyttet til salg.

Fylkesmannens landbruksavdeling har følgende visjon for sin virksomhet:

HOVEDMÅL

- Økologisk landbruk skal være et likestilt alternativ for landbruksdrift i Nordland.
- Fylkesmannen i Nordland skal være en pådriver for produksjon og forbruk av økologisk mat, i samsvar med Landbruks- og matdepartementets målsetninger.
- Nordland skal være en spydspiss i utviklingen av arktisk økologisk landbruk

RESULTATMÅL 1

NORDLAND SKAL VÆRE ET FOREGANGSFYLKE FOR ØKOLOGISK MELKEPRODUKSJON PÅ KU UNDER ARKTISKE FORHOLD

- Det skal frambringes kunnskap om driftsvilkår og metoder, muligheter og utfordringer for arktisk økologisk landbruk
- Det skal etableres inntil 40 leveranseavtaler for økologisk melk i Nordland innen 2015

Nordlands grovfôrproduksjon skal danne grunnlag for økt produksjon av økologisk melk på ku. Gjennom TINEs prosjekt Økt produksjon av økologisk melk i Nord-Norge 2011-2015 er det åpnet for inntil 60 leveranseavtaler for økologisk melk på ku i Nord-Norge. Det er videre en målsetting om å øke anvendelsesgraden av melka til 70%. Fylkesmannen i Nordland ser det naturlig at tyngden av den økologiske melkeproduksjonen i landsdelen foregår i Nordland, og har som målsetting at 40 av de 60 leveranseavtalene skal komme på plass her.

Som et resultat av at TINE har et landsdelsfokus i sin økomelksatsing, og satser mye på en produksjon i Harstad i tillegg til i Sandnessjøen, er det mulig for produsenter i nær sagt alle deler av Nordland å få leveranseavtaler med merpris for økomelk. Det er en forutsetning at TINE får en fornuftig inntransport av melken til et av sine anlegg. Dette innebærer at geografisk nærhet til andre økomelkprodusenter er en fordel når spørsmålet om leveranseavtale vurderes.

RESULTATMÅL 2

ØKOLOGISK GROVFÔRPRODUKSJON SKAL DANNE GRUNNLAG FOR ØKT PRODUKSJON AV ØKOLOGISK KJØTT I NORDLAND

- Minst 15 % av jordbruksarealet i Nordland skal være økologisk innen 2020
- Minst 20 % av all gammelnorsk sau i Nordland skal være økologisk innen 2020
- Minst 5 % av øvrig sau skal være økologisk innen 2020
- For geit er det målsetting å opprettholde den økologiske andelen av produksjonen på minst 10% i planperioden
- Minst 5 % av kjøttproduksjonen fra storfe skal være økologisk innen 2020
- Minst 50 % av kalvene fra økologiske bruk skal forbli i økologisk produksjon

Nordland har en økologisk grovfôrproduksjon som i større grad kan utnyttes til produksjon av økologiske husdyrprodukter. Vi har også potensial for ytterligere omlegging av grovfôrproduksjon til økologisk drift, bl.a. i områder med ekstensiv grasproduksjon.

RESULTATMÅL 3

NORDLAND SKAL BLI KJENT FOR Å KUNNE TILBY FULLSTENDIGE ØKOLOGISKE MÅLTIDER BASERT PÅ LOKALE RÅVARER

Resultatmål 3 er nytt i 2012.

- Det skal stimuleres til økt produksjon av økologisk potet, grønnsaker og bær der det ligger til rette for direktesalg lokalt

Potet, grønnsaker og bær er viktige ingredienser i et økologisk måltid. Det er potensiale for å øke produksjonen av slike produkter i Nordland. Det er knyttet utfordringer til det å få tjenlige avtaler med grossister for slike produkter i Nordland. Å finne løsninger på dette inngår imidlertid ikke i resultatmål 3.

RESULTATMÅL 4

FYLKESMANNEN I NORDLAND SKAL GÅ FORAN FOR ØKT FORBRUK AV ØKOLOGISK MAT I OFFENTLIGE VIRKSOMHETER I NORDLAND

Resultatmål 4 var tidligere resultatmål 3.

- Økologisk mat skal stå på menyen ved Fylkesmannens arrangementer
- Fylkesmannen i Nordland skal ha et tilbud om økologisk mat i sin kantine
- Fylkesmannen i Nordland skal videreformidle erfaringer fra Økoløft i kommune-prosjektene (2008-2010) til andre kommuner
- Fylkesmannen i Nordland vil invitere Nordland fylkeskommune til et samarbeid om bruk av økologisk mat i sine kantiner og på sine arrangementer
- Fylkesmannen i Nordland vil ta initiativ til dialog med deltagere i nasjonale satsninger for økt bruk av økologisk mat

Fylkesmannen vil informere om økologisk mat og profilere seg som bruker av miljøvennlige alternativer der representanter for kommuner og organisasjoner er samlet. Bruk av økologisk mat skal gi arrangementer en ekstra opplevelsesfaktor, som bidrar til å øke kvaliteten.

3 STRATEGIER FOR Å NÅ MÅLENE

Strategiplanen inneholder fire hovedmålområder: Resultatmål 1-3 handler om produksjon og resultatmål 4 om forbruk. Fem strategier skal bidra til å nå målene og her listes aktuelle tiltak opp (listene er ikke uttømmende). Flere av strategiene og tiltak under dem griper inn i hverandre og vil være aktuelle for å nå ulike resultatmål.

Strategiene er:

- Mobilisering
- Kompetanse
- Nettverk/møteplasser
- Marked
- Rammebetingelser

STRATEGI 1: MOBILISERING

Ved å sette fokus på økologisk mat og produksjon på ulike måter og i forskjellige sammenhenger, skal bønder, skoler og forbrukere bli oppmerksomme på hva økologisk landbruk er, og motiveres til å vurdere om det økologiske alternativet er aktuelt for dem.

TILTAK

- ✓ Møtevirksomhet regionalt og lokalt, med lokale faglag, forsøksringer, gårdbrukere, skoleelever
- ✓ Profilering av økomat på festivaler og landbruksutstillinger
- ✓ Distribudere informasjonsmateriell om økologisk produksjon til alle gårdbrukere
- ✓ Presentere suksesshistorier om produsenter og brukere av økologisk mat, på ulike måter
- ✓ Økologisk landbrukskalender i 2013
- ✓ Aktiv bruk av media
- ✓ Årlig pris til person eller organisasjon som har gjort en spesielt god innsats for å fremme produksjon og forbruk av økologisk mat i og fra Nordland

STRATEGI 2: KOMPETANSE

Kunnskap om muligheter og rammebetingelser for økologisk produksjon, agronomiske utfordringer og tekniske løsninger er viktig for å ta et valg om å legge om driften og for at omleggingen skal bli vellykket. Økt kompetanse skal gi gårdbrukere et godt beslutningsgrunnlag ved vurdering av omlegging til økologisk drift. Økt kompetanse skal gjøre rådgivningsapparat og offentlig forvaltning til gode støttespillere før, under og etter omleggingsprosessen, og det skal bidra til å styrke tilbudet om undervisning i økologisk produksjon i videregående skoler.

TILTAK

- ✓ Støtte opp om etablerte tilbud som Økologisk førsteråd om økologisk landbruk (ØFR), rådgivningsavtaler, dyrkingsgrupper og grovfôrskolen (landbruksrådgivningens aktiviteter)
- ✓ Følge opp bruk under omlegging
- ✓ Gårdbrukere skal få tilbud om en fadderordning/hospitering på bruk med erfaring fra omleggingsprosess og økologisk drift.
- ✓ Kurs for kommunal landbruksforvaltning
- ✓ Felles kompetanseutvikling for veiledningsapparatet
- ✓ Kommunene i Nordland og gårdbrukere som har gjennomført ØFR skal motta tilbud om ett års abonnement på tidsskrift om økologisk landbruk
- ✓ Samordnet formidling av resultater fra forskning og prosjekter på internett
- ✓ Gårdbrukere som gjennomfører ØFR skal tilbys å abonnere på nyheter om økologisk landbruk fra Fylkesmannens nettside
- ✓ Utrede mulighetene for en økologisk landsdelslinje på en videregående skole i Nordland
- ✓ Økologisk modul i høgskolestudium om Mat, miljø og mangfold ved Høgskolen i Nesna

STRATEGI 3: MØTEPLASSER/NETTVERK

Nordlands langstrakte geografi og spredte bruksstruktur gjør det nødvendig å finne nye måter å dekke behovet for møter og fellesskap med andre produsenter. Fylkesmannen ønsker å bidra til etablering og drift av møteplasser for økoprodusenter, konvensjonelle gårdbrukere som vurderer å legge om til økologisk drift, og andre som jobber med og er interessert i økologisk mat. Viktige stikkord er nettverksbygging, erfaringsutveksling, kunnskapsformidling, sosialt fellesskap og støtte. Det er behov for tiltak rettet mot bruk under omlegging, men også ferdig omlagte bruk. I tillegg til tiltak for etablering og drift av møteplasser og nettverk mellom gårdbrukere, er det viktig å knytte kontakter til andre aktører på tilgrensende områder, som kokker og andre brukere av økologisk mat, innovasjonsmiljøer med mer.

TILTAK

- ✓ Studieturer innen- og utenlands for gårdbrukere, kommuner, faglag, veiledningsapparat, lærere, ansatte ved storkjøkkenen i fylket
- ✓ Fagsamling/konferanse med veiledningsapparatet: Landbruksrådgivningen, TINE, Nortura, kommunene og andre. I 2013 prioriteres Økomelk som tema
- ✓ Regionale familiearrangement for økoprodusenter og bruk i omleggingsfase
- ✓ Nettverk for offentlige storkjøkken som serverer eller ønsker å servere økologisk mat

STRATEGI 4: MARKED

Fylkesmannen skal bidra til å synliggjøre økologisk produksjon og forbruk, og gjennom egen bruk bidra til å utvikle markedet for økologisk mat. På arrangementer der økologisk mat serveres skal det informeres om økologisk produksjon.

TILTAK

- ✓ Samarbeid med driver av Fylkesmannens kantine for å finne fram til økologiske produkter som kan tilbys der
- ✓ Kurs/veiledning til kokker/serveringssteder
- ✓ Informasjon og veiledning internt hos Fylkesmannen
- ✓ Informasjon om økologisk landbruk og mat i forbindelse med servering av økologisk mat

- ✓ Videreformidle erfaringer fra bruk av økologisk mat i Økoløftkommunene i Nordland og andre virksomheter

STRATEGI 5: RAMMEBETINGELSER

Fylkesmannen skal bidra til å sette fokus på kunnskapsbehov og andre nødvendige rammebetingelser for lønnsom økologisk drift i Nord-Norge.

TILTAK

- ✓ Fylkesmannen skal ta initiativ til og støtte opp under andres initiativ til forskning for å finne fram til de beste løsningene for økologisk drift i Nord-Norge nå og i framtida, herunder driftsteknikk og sortsutvikling for vårt klima
- ✓ Fylkesmannen skal melde tilbake til overordnede forvaltningsnivå om tilskuddsordninger og regelverk som ikke virker etter formålet, samt foreslå nye ordninger med virkemidler som kan bidra til ønsket utvikling i produksjon og forbruk av økologisk mat
- ✓ Fylkesmannen skal peke på uheldige konsekvenser av råvaremttakernes salgs- og leveringsvilkår, herunder forhold som påvirker lønnsomheten i oppføring av økologiske livdyr og melkeproduksjon

4 GJENNOMFØRING

Tiltak i strategisk plan for økologisk landbruk i Nordland skal gjennomføres i dialog med andre aktører knyttet til landbruket, som landbruksrådgivning, faglag, Bioforsk, Graminor, landbruks-samvirket og Nordland fylkeskommune.

Gjennomføringen av tiltak vil i hovedsak skje gjennom prosjekter innenfor planens resultatmål, jf kapittel 2. Fylkesmannen utarbeider årlige handlingsplaner der våre prioriteringer for gjennomføring av tiltak framgår. Fylkesmannen rapporterer årlig om måloppnåelse til Statens landbruksforvaltning.

5 STATUS FOR ØKOLOGISK LANDBRUK I NORDLAND 2012

Statuskapitlet er nytt i 2012. Innholdet inngikk tidligere i kapittel 6. bakgrunn.

Målsettingene for omlegging til økologisk produksjon er satt %-vis. For landbruksareal er målsettingen 15 % innen 2020. Av kommunene i fylket er det Nesna, Gildeskål og Vevelstad som har størst andel av landbruksarealet omlagt i 2011, med 28 (28), 24 (20) og 15 (19) % (tallene i parentes gjelder 2009). I sum for Nordland var 5,7 (5,1) % av jordbruksarealet i fylket omlagt i 2011 (6,6 (6,5)% medregnet karensarealet). Kartet i figur 1 viser fordeling av økologisk areal i prosent av samlet jordbruksareal i drift i kommunene Nordland. Her er karensarealet regnet med (det arealet som er registrert under omlegging). Karenstiden (omleggingstiden) for engvekster er to år.

Økologisk drift i Nordland er som landbruksproduksjonen i fylket for øvrig dominert av grovfôrproduksjon og grovfôrbasert husdyrproduksjon. På 98% (96% i 2009) av det økologiske arealet produseres grovfôr, for øvrig er det mindre arealer med bl.a. korn til krossing (fôr), potet, grønnsaker og urter.

I 2011 var 151 (155 i 2009) bruk i Nordland helt eller delvis omlagt til økologisk drift. Av disse hadde 70 (63) bruk økologisk husdyrproduksjon. I antall er det sau som utgjør den største økologiske produksjonen, målt i antall bruk og økologiske dyr, dernest følger ammeku og melkeku. Bruk med amme- eller melkeku har også produksjon av ungdyr. Antall økologiske dyr i Nordland i 2011, samt prosentvis andel av samlet dyretall i fylket, framgår av tabell 1 (de største husdyrproduksjonene).

Den økologiske produksjonen foregår spredt, men i noen områder er det større tetthet av økologiske bruk enn andre. Mens 12 av kommunene med landbruksproduksjon ikke hadde noen økologiske bruk i 2011, var det 12 økologiske gårder i Vestvågøy, 11 i Nesna og 7 i Vefsn. Arealmessig er det Nesna, Vefsn og Bodø som leder, med mer enn 3000 daa omlagt til økologisk drift eller i karens hver. Mer informasjon om økologisk drift i Nordland finnes på Fylkesmannens internettside www.fmno.no/okologisk.

Tabell 1. Økologisk husdyrproduksjon i Nordland i 2011. Tall for 2009 i parentes.

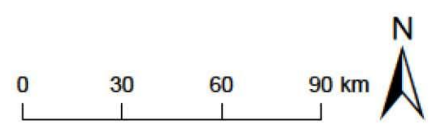
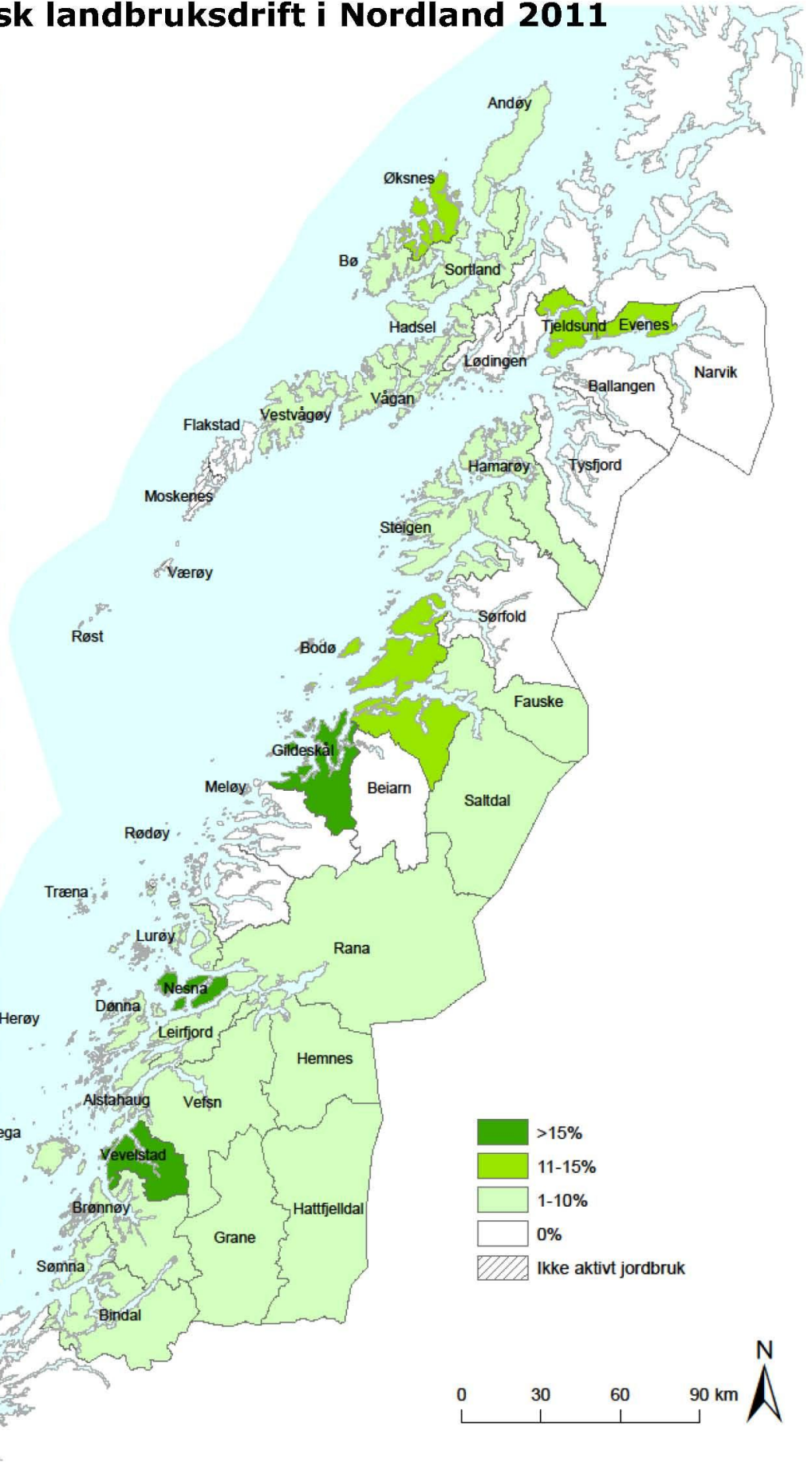
Kilde: Statens landbruksforvaltning og Debio (*).

	Økologiske dyr	Antall bruk	Samlet antall dyr	Økologiske dyr i % av samlet dyretall
Andre storfe	556 (515)	28 (26)	40 332 (41 627)	1,4% (0,9%)
Melkekyr	187 (169)	11 (10)	16 690 (17 057)	1,1% (0,9%)
Ammekyr	230 (182)	19 (16)	4687 (7 288)	4,9% (3,4%)
Vinterfôra sau og lam	3 799 (3 353)	50 (45)	91 327 (93 970)	4,2% (3,6%)
Melkegeiter	330 (348)	2 (3)	3231 (3279)	10,2% (10,6%)
Verpehøns	432 (609)*	3 (1)	75 054 (65 916)	0,6% (0,9%)

Økologisk landbruksdrift i Nordland 2011

Bodø	10,2
Narvik	0,0
Bindal	7,8
Sømna	6,0
Brønnøy	5,2
Vega	2,0
Vevelstad	15,2
Herøy	0,0
Alstahaug	8,2
Leirfjord	5,5
Vefsn	8,4
Grane	1,6
Hattfjell	2,7
Dønna	5,2
Nesna	35,7
Hemnes	8,7
Rana	6,1
Lurøy	4,0
Træna	0,0
Rødøy	0,0
Meløy	0,0
Gildeskål	24,1
Beiarn	0,0
Saltidal	7,0
Fauske	5,4
Sørfold	0,0
Steigen	5,7
Hamarøy	8,7
Tysfjord	0,0
Lødingen	0,0
Tjeldsund	13,7
Evenes	10,2
Ballangen	0,0
Røst	0,0
Flakstad	0,0
Vestvågøy	5,3
Vågan	4,9
Hadsel	4,4
Bø	3,0
Øksnes	14,2
Sortland	9,0
Andøy	6,6
Sum Nordland	6,6

Figur 1. Økologisk og karensareal i prosent av samlet jordbruksareal i drift i kommunene i Nordland 2011.

6 BAKGRUNN

Bakgrunnskapitlet har i revidert plan fra 2012 fått nytt nummer, 6. Statusdelen er tatt ut av kapitlet og utgjør nå kapittel 5. For øvrig er det kun gjort mindre korrekturendringer samt tilføyd noen henvisninger. Kapitlet er ikke oppdatert i 2012.

I økologisk landbruk er målet en landbruksproduksjon der miljøhensyn og etikk vektlegges. Produksjonssystemet bygger på økologiske prosesser, biologisk mangfold og kretsløp. Gårdsdriften baseres i størst mulig grad på lokale og fornybare ressurser og det stilles strenge krav til dyrevelferd. Innsatsfaktorer som kjemiske plantevernmidler og kunstgjødsel brukes ikke.

Økologisk landbruk er et viktig bidrag i arbeidet med å gjøre norsk landbruk mer miljøvennlig og bærekraftig, ved at det framskaffes ny kunnskap og metoder som kan nyttes i landbruksproduksjonen for øvrig.

Økologiske produkter etterspørres av forbrukerne. Større bevissthet og kunnskap om miljøspørsmål, fravær av kjemiske plantevernmidler og indikasjoner på at økologisk mat kan ha positive helseeffekter kan være årsaker til at etterspørselen etter økologisk mat har økt de siste årene. Det er regjeringens målsetting at økt forbruk i størst mulig grad skal dekkes av norsk produksjon.

Regjeringens målsetting om at 15 % av norsk matproduksjon og –forbruk skal være økologisk i 2020 innebærer at 15 % av jordbruksarealet og 15 % av husdyrproduksjonen skal legges om til økologisk drift. Landbruks- og matdepartementet (LMD) forutsetter at alle fylker strekker seg etter disse målsettingene, samtidig som fylkene med de beste forutsetninger skal være foregangsfylker på området. Det er LMDs målsetting at økt forbruk i størst mulig grad skal dekkes av norsk produksjon.

UTFORDRINGER FOR ØKOLOGISK LANDBRUKSDRIFT I NORDLAND

I handlingsplan for økologisk landbruk i Nordland 2006-08 pekes det på tre hovedproblemstillinger det er nødvendig å få større kunnskap om for å få grunnlag for en mer målrettet bruk av virkemidlene innenfor økologisk landbruk:

- ✓ hva som påvirker beslutninger om omlegging til økologisk drift
- ✓ hvordan man kan legge til rette for at de som har lagt om til økologisk drift ikke går tilbake til konvensjonell drift
- ✓ hvordan øke markedsadgangen for økologiske produkter i fylket

Utskiftning av økoprodusenter

Problemstillingene nevnt ovenfor er fortsatt viktige i Nordland ettersom vi har forholdsvis stor utskifting av økobruk. I løpet av tiårsperioden fra 1997 til 2007 gikk 30 % av brukene som hadde prøvd seg med økologisk drift tilbake til konvensjonell driftsform eller la ned driften helt. Dette bidrar til at antallet bruk med økologisk drift øker langsomt, til tross for at det hvert år er flere nye som melder seg inn i Debio og begynner omlegging av driften på bruket sitt. Vi har også en stor andel nokså ferske økobønder. 62 av gårdsbrukene som ble drevet økologisk eller var under omlegging til økologisk drift i 2007 var konvensjonelle fem år tidligere (48 % av til sammen 137). Samtidig har vi en gruppe bestående av 25 bruk som har vært drevet økologisk i 10 år eller mer. Disse utgjør på mange måter ryggraden i miljøet av økoprodusenter i fylket.

Økologisk grovfôr uten tilhørende økologisk husdyrproduksjon

En del bruk i fylket produserer bare grovfôr uten å ha egne husdyr. Av de økologiske brukene utgjør denne kategorien 17 %. Av brukene som har økologisk grovfôr og som også har husdyrproduksjon hadde 40 % ikke lagt om husdyrholdet og hadde heller ikke dyr i karens i 2009. En undersøkelse Fylkesmannen i Nordland foretok i 2009 viser at årsakene til dette er sammensatt. Behov for ombygging av fjøs, mangel på gjødsel og for lite økonomisk merutbytte etter omlegging av husdyrhold går igjen som begrunnelse for valget om å ikke legge om husdyrholdet.

FORHOLD SOM PÅVIRKER BESLUTNINGER OM OMLEGGING TIL ØKOLOGISK DRIFT

Spørreundersøkelser som er gjennomført av Bioforsk og Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) gir svar på spørsmål om motivasjon for omlegging, flaskehals for økologisk produksjon og årsaker til at en del går tilbake til konvensjonell drift/melder seg ut av Debio. Betydningen av holdninger og kunnskaper i offentlig forvaltning og privat veiledningsapparat er også belyst. Vi gjør her rede for funn som er gjort og som det er viktig å være oppmerksom på i arbeidet for å øke den økologiske produksjonen videre.

NILFs underøkelse viser at det viktigste motivet for å gå over til økologisk produksjon er et ønske om å unngå bruk av kjemiske plantevernmidler. Også bedre økonomi er en viktig motivasjonsfaktor for omlegging til økologisk drift. Bioforsk har spurt hva som kunne ha fått gårdbrukere som har drevet økologisk tidligere til å fortsette med økologisk drift. Svarene legger vekt på muligheter til å kunne kjøpe ekstra husdyrgjødsel (spesielt sauebruk), bedre tilskuddsordninger, høyere merpris og bedre faglig støtte/rådgivning. Konvensjonelle gårdbrukere svarer at merprisen må bli høyere, at rammebetingelsene må bli bedre og at tilskuddsordningene må bli bedre.

Bioforsks flaskehalsundersøkelse synliggjør ulike oppfatninger mellom konvensjonelle og økologiske gårdbrukere om hva som er de største utfordringene ved økologisk drift. Undersøkelsen viser at de største utfordringene slik økobønder ser det er regelverket for økologisk drift, politikk, tilskudd, byråkrati knyttet til inspeksjon og kraftfórpris. Når konvensjonelle gårdbrukere er blitt spurt om det samme peker de på avlingsreduksjon, merarbeid, manglende fórtilgang, redusert utbytte, kostnader knyttet til omlegging, klimatiske forhold, jordsmonn og mangel på kunnskap. Dette til tross for at det ikke er funnet signifikante forskjeller mellom de økologiske og de konvensjonelle brukene i undersøkelsen, med hensyn til jordsmonn.

Disse resultatene tyder på at bedre informasjon til konvensjonelle gårdbrukere kan være et virkemiddel for å få flere til å vurdere å legge om og for å gi dem et godt grunnlag for å ta en beslutning om eventuell omlegging. I følge flaskehalsundersøkelsen har 34 % av de konvensjonelle gårdbrukerne vurdert å legge om til økologisk drift på hele eller deler av bruket.

Kommunenes og privat veiledningsapparats holdninger til og kunnskaper om økologisk landbruk har stor betydning for graden av omlegging i et område i følge Bioforsk (Sturite 2009).

ÅRSAKER TIL AT ØKOBØNDER GÅR TILBAKE TIL KONVENSJONELL DRIFT

Undersøkelsene som er gjennomført tyder på at uforutsigbare politiske rammevilkår, byråkrati knyttet til sertifisering og kontroll, for lav merpris og for små tilskudd er viktige momenter i beslutningen om å gå tilbake til konvensjonell drift.

MARKEDSADGANG FOR ØKOLOGISKE PRODUKTER I FYLKET

En forutsetning for en vellykket økning av den økologiske produksjonen er at det finnes omsetningskanaler som kan håndtere spredt produksjon og mindre kvanta. Det er ikke alle som ønsker å ta hånd om markedsføring og salg selv, men fortsatt foregår mye av omsetningen av økoprodukter som direktesalg. Vi kan dele landbruksproduktene i melk, kjøtt og grønt (potet, grønnsaker og bær), som det forholder seg noe ulikt for.

Melk (ku)

Etter en periode med avtaler om merpris for økomelk og henting av denne knyttet til enkelte avgrensede geografiske områder (såkalte klynger), har TINE nå lagt til rette for en økning av økomelkproduksjonen i hele landsdelen. Klyngesystemet ble opphevet fra 2008 og merprisen pr liter økologisk melk er økt (75 øre fra juli 2009). Med dette får alle økoprodusenter like betingelser og den økologiske melken skal i den grad det er mulig tappes som økologisk produkt. Nå må produksjonen økes slik at den økologiske melken kan bli hentet i egen tank og inntransporteres til de økologiske tappelinjene i Sandnessjøen og Harstad. TINE, fylkesmennene og Norsk landbruksrådgivning samarbeider om prosjektet Økt produksjon av økologisk melk i Nordnorge, med økt produksjon av økologisk kumelk i Nord-Norge som målsetting.

Melk (geit)

TINE har ikke et system for inntransport og tapping/foredling av økologisk geitemelk. Tre produsenter i Nordland yster geitost av egen melk, og selger produktene fra egne gårdsutsalg. Resultater fra Fylkesmannens Økogeitprosjekt (2004-07) viser at det er behov for fellestiltak for at flere skal legge om til økologisk geitemelksproduksjon. Dette kan være at TINE vil gi en merpris og vil ta ansvar for foredling av økologisk geitmelk, eller at et privat initiativ tar hånd om dette. TINE har foreløpig ingen planer om å gjøre noe med økologisk geitemelk. Et initiativ for økologisk geitemelk vil være positivt, og Fylkesmannen deltar gjerne i en dialog om dette.

Kjøtt

Alle slakteriene i Nordland er godkjent for slaktning, nedskjæring og pakking av økologisk kjøtt. Nortura innførte i 2009 kontrakt for leveranse av økologisk storfe til slakteriene. For småfe er det foreløpig ikke kontrakter. For storfe har det vist seg at produksjon av kjøtt er mindre lønnsomt enn konvensjonell produksjon. Prosjektet Økoløft for Trøndelag og Helgeland har fokus på denne problematikken og økt omsetning av storfekjøtt er en av målsetningene for prosjektet. Prosjektet startet opp i 2007 og varer til september 2010. Resultater fra prosjektet finnes på nettsiden www.trondelag.lr.no under fanen prosjekter.

Potet og grønt

For potet og grønt kan det være vanskelig å få avtaler med grossister om å få levere produkter, noe som bl.a. henger sammen med dagligvarekjedenes manglende logistikk for mindre lokale produsenter. Omsetning av potet, grønnsaker og bær foregår fortsatt hovedsakelig ved direktesalg.

OPPSUMMERING

- ✓ Det er langt fram til målet om 15 % omlagt areal og økologisk husdyrproduksjon i Nordland
- ✓ Økoproduksjonen foregår spredt i fylket
- ✓ Utskiftning blant fylkets økobønder bidrar til at omlagt areal øker langsomt
- ✓ Konvensjonelle gårdbrukere har en annen oppfatning av hvilke flaskehalser økologisk produksjon byr på enn økologiske gårdbrukere har
- ✓ Bedre faglig støtte og veiledning er forhold som kan gjøre det lettere å legge om til økologisk drift og å fortsette som økoprodusent
- ✓ Holdninger og kunnskaper i kommuner og privat veiledningstjeneste har betydninger for omlegging til økologisk drift
- ✓ Nordland har et potensiale for å øke produksjonen av økologisk melk og kjøtt basert på eksisterende grovfôrproduksjon som til dels ikke utnyttes til produksjon av økologiske husdyrprodukter
- ✓ Utfordringer knyttet til regelverk og ustabile politiske rammebetingelser er viktige i gårdbrukeres vurdering av omlegging til økologisk drift og også tilbake til konvensjonell drift

REFERANSER

Thomlevold, A.R., Hoffmann, B., Bjøru, R., Lind, V. Lind. 2007. Kartlegging av flaskehalsar i økologisk landbruk i Nord-Norge. Bioforsk rapport nr 2: 1-37.

Lien, G., Flaten, O., Koesling, M., Løes, A.-K. 2008. Utmelding av norske øko-bønder – hva er årsakene? Resultater fra en spørreundersøkelse 2007. NILF. Diskusjonsnotat nr 2008 – 1.

Sturite, I. 2009. Økologisk areal i Nordland fylke – hvorfor så store forskjeller mellom kommunene? Bioforsk rapport Vol. 4 Nr 28 2009.

FOTOGRAFER

Forside	Ungdyr	Gunnar Nygaard, Fylkesmannen i Nordland
	Sau	Heidi Nilsen
	Løk	Gunnar Nygaard, Fylkesmannen i Nordland
	Ost	Grete Nytrøen Kvavik, Fylkesmannen i Nordland
Side 4	Matrett	Anders Carlson/ Siv Hilde Lillehaug, Lofotmat
	Sau	Toril Austvik, Fylkesmannen i Nordland
Side 7	Omelett	Grete Nytrøen Kvavik, Fylkesmannen i Nordland
	Grønnsaker	Gunnar Nygaard, Fylkesmannen i Nordland
Side 9	Storfe	Toril Austvik, Fylkesmannen i Nordland
	Sau	Maya Daljord
Side 11	Ku	Toril Austvik, Fylkesmannen i Nordland
	Økomelk	Grete Nytrøen Kvavik
Side 13	Geiter	Økoringen Nordre Nordland
	Høner	Toril Austvik, Fylkesmannen i Nordland
Side 15	Kløvereng	Toril Austvik, Fylkesmannen i Nordland
Side 18	Storfe på beite	Grete Nytrøen Kvavik, Fylkesmannen i Nordland

Grafiske elementer

Laila Lovise Johansen, Lollodesign

Handlingsplan for økologisk landbruk i Nordland 2013

Handlingsplanen omfatter Fylkesmannens planlagte aktiviteter pr september 2012, som søkes finansiert av Statens landbruksforvaltning. Planen er vedlegg til Økomat - så klart! Strategisk plan for økologisk landbruk i Nordland 2010-2015.

Resultatmål i den strategiske planen:

- 1 Nordland skal være et foregangsfylke for økologisk melkeproduksjon på ku under arktiske forhold.
- 2 Økologisk grovforproduksjon skal danne grunnlag for økt produksjon av økologisk kjøtt i Nordland.
- 3 Nordland skal bli kjent for å kunne tilby fullstendige økologiske måltider basert på lokale råvarer.
- 4 Fylkesmannen i Nordland skal gå foran for økt bruk av økologisk mat i offentlige virksomheter.

Resultat mål	tiltak	tids rom	ansvar for gjennomføring	kostnad	søknad til SLF
1	Finansiering av prosjektet Økt produksjon av økomek i Nordnorge, aktiviteter i 2014, etter søknad fra TINE. Prosjektet startet opp i august 2011. De to første prosjektårene er finansiert. I henhold til budsjett og forbruk pr september 2012 vil innvilget finansiering dekke prosjektets kostnader ut 2013. Beløpet som er lagt inn under kostnad her er Fylkesmannens andel av budsjetterte kostnader på kr 1 875 000,- i 2014.	2014	TINE er prosjekteier. Fylkesmannen støtter prosjektet økonomisk, sitter i styringsgruppa og gjennomfører prosjektaktiviteter.	kr 450 000	kr 150 000
2	Fortsette arbeidet med å stimulerer til økt produksjon av økologisk kjøtt fra grovforbaserte dyreslag i Nordland. Tiltak finansieres av handlingsplanmidler tildelt fra SLF i 2012.	2013	Fylkesmannen lyser ut midler til prosjekt eller aktiviteter som kan bidra til økt produksjon av økokjøtt i fylket.	kr 120 000	kr 0
4	Studietur til København madhus våren 2013. To dager og to overnattinger. Deltagernes egenandel blir reisekostnader til og fra København, ca 6 000,- pr person. Målgruppe: innkjøpssjefer, kjøkkensjefer og -ansatte i offentlige virksomheter i Nordland, inntil 20 deltagere. Hvis det blir ledige plasser, vil deltagere fra Troms og Finnmark bli invitert.	1. halvår 2013	Fylkesmannen, eventuelt i samarbeid med de andre fylkesmennene i landsdelen.	kr 225 000	kr 100 000
4	Nettverk for offentlige storkjøkken/virksomheter som satser på økologisk mat. Vi tar sikte på å skissere et opplegg der vi finansierer 3 samlinger i året, innleid foredragsholder på aktuelt tema og servering. Deltagernes egenandel blir reisekostnader og egen arbeidstid.	2013	Fylkesmannen lyser ut midler til drift av nettverket.	kr 50 000	kr 50 000
Alle	Konferanse om økologisk landbruk og mat. Målgruppe: produsenter, organisasjoner, veiledningsapparat, forskning, samvirkeorganisasjonene og andre	høst 2013	Fylkesmannen i samarbeid med	kr 150 000	kr 150 000
Alle	Støtte til mindre prosjekter eller tiltak innenfor de fire resultatmålene. Lyses ut når rammen for støtte fra SLF er kjent.	2013	Fylkesmannen, organisasjoner, veiledningsapparat, andre	kr 50 000	kr 50 000
Sum omsøkt beløp					kr 500 000